

УДК [341.1:342.6](477)

А. В. ВОЙЦІХОВСЬКИЙ,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
факультету підготовки фахівців для підрозділів боротьби
з кіберзлочинністю та торгівлею людьми
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Досліджено сутність інформаційної безпеки України, засоби її реалізації, джерела загроз інформаційній безпеці України, шляхи забезпечення інформаційної безпеки України на сучасному етапі суспільного розвитку.

Ключові слова: *інформація, інформаційна безпека, інформаційний простір, співробітництво, Організація Північноатлантичного Договору (НАТО).*

Voytsihovskiy, A.V. (2015), "The matter of information security of Ukraine at the present stage" ["Pytannia informatsiinoi bezpeky Ukrainy na suchasnomu etapi"], *Pravo i Bezpeka*, No. 3, pp. 15–20.

Постановка проблеми. Стрімке зростання інформаційних технологій призвело до початку перерозподілу в суспільстві реальної влади від традиційних структур до центрів управління інформаційними потоками. Інформаційні технології знаходять все ширше застосування

у таких сферах, як фінансовий обіг і ринок цінних паперів, зв'язок, транспорт, високотехнологічні виробництва (особливо атомні, хімічні тощо), державні системи управління та інше.

Актуальність обраної теми наукового дослідження обумовлена тим, що становлення інформаційного суспільства має як безсумнівні позитивні, так і певні негативні наслідки. З одного боку, пришвидшилася передача інформації значного обсягу, прискорилась її обробка та впровадження. З іншого, серйозне занепокоєння викликає поширення фактів протизаконного збору і використання інформації, несанкціонованого доступу до інформаційних ресурсів, незаконного копіювання інформації в електронних системах, порушення технологій обробки інформації, запуску програм-вірусів, знищення та модифікації даних в інформаційних системах, маніпулювання суспільною та індивідуальною свідомістю тощо.

Багато держав украї стурбовані станом інформаційної безпеки, залежність від якої зростатиме у процесі технічного прогресу. Вони розробляють і впроваджують комплекс правових, організаційно-технічних та економічних заходів забезпечення інформаційної безпеки.

Для України, яка зіткнулася з гібридом інформаційної війни, питання забезпечення інформаційної безпеки останнім часом набули важливого значення. Зважаючи на це, розроблення та вдосконалення основ забезпечення інформаційної безпеки України є одним із найважливіших та особливо актуальних завдань держави. При цьому багато проблем, пов'язаних із забезпеченням інформаційної безпеки, можуть бути успішно розв'язані лише в тісній скоординованій співпраці з міжнародними організаціями (ООН, ЄС, НАТО та ін.).

Стан дослідження. Вивчення стану наукової розробленості проблеми забезпечення інформаційної безпеки показало, що на сьогодні існує безліч наукових досліджень з цієї тематики. Так, науковому осмисленню проблем реалізації інформаційної безпеки в сучасному суспільстві сприяли праці таких дослідників: А. Даллеса, М. Кастельса, В. С. Шапіро, Г. Веріана, М. В. Баглая, А. В. Крутських, І. Л. Сафронова, О. А. Смірнова, Є. Б. Белова та ін. Серед українських дослідників, які розробляють методологічні засади інформаційної безпеки, слід відзначити таких, як: О. Г. Широкова-Мурараш, В. І. Гурковський, Г. М. Сащук, Г. Г. Почепцов, В. Г. Королько, О. П. Голобуцький, В. М. Брижко, В. С. Цимбалюк, Б. А. Кормич, Є. Я. Кравець, О. В. Олійник, Л. Є. Шиманський та ін. Однак на сьогодні питання вироб-

лення ефективної моделі державного управління інформаційною сферою залишається відкритим і потребує подальших досліджень.

Метою цієї наукової статті є виявлення й аналіз основних напрямів державної інформаційної політики з метою захисту національного інформаційного простору, джерел загроз інформаційній безпеці України, шляхів забезпечення інформаційної безпеки України на сучасному етапі суспільного розвитку.

Викладені в даній науковій статті положення можуть бути використані практично, а саме в науково-дослідницькій сфері для подальших наукових досліджень цієї проблеми, в науково-освітній сфері під час викладання навчальних дисциплін, в науково-методичній сфері з метою вдосконалення, розробки навчальних програм, підручників і навчально-методичних посібників, а також у правоохоронній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Інформаційна безпека є однією із суттєвих складових частин національної безпеки країни, її забезпечення завдяки послідовній реалізації грамотно сформульованої національної інформаційної стратегії в значній мірі сприяло б забезпеченню досягнення успіху при вирішенні завдань у політичній, військово-політичній, військовій, соціальной, економічній та інших сферах державної політики. Так, проведення в життя вдалої інформаційної політики може суттєво вплинути на розв'язання внутрішньополітичних, зовнішньополітичних та військових конфліктів.

У ст. 17 Конституції України зазначено: «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [1].

Для формування збалансованої державної політики та ефективного проведення комплексу узгоджених заходів щодо захисту національних інтересів у інформаційній сфері, створення розвиненого і захищеного інформаційного середовища слугує організація функціонування системи інформаційної безпеки, складовими компонентами якої є національні інтереси в інформаційній сфері, загрози та небезпеки цим інтересам, сама інформаційна безпека як інструмент зі створення сприятливих умов для їх реалізації, які в сукупності становлять об'єкт управління органами державного управління, систему забезпечення інформаційної безпеки, тобто суб'єкт управління, більше того, основні напрямки політики національної безпеки в інформаційній сфері, а також внутрішнє та зовнішнє середовище.

Правову основу забезпечення інформаційної безпеки України становлять Конституція України, закони України «Про інформацію», «Про основи національної безпеки України», «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки», указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України”» та інші нормативно-правові акти.

Відповідно до закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» інформаційна безпека визначається як «стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається нанесення шкоди державі через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання, порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації» [2].

Інформаційна безпека України як важлива складова національної безпеки передбачає системну превентивну діяльність органів державної влади з надання гарантій інформаційної безпеки особі, соціальним групам та суспільству в цілому і спрямована на досягнення достатнього для розвитку державності та соціального прогресу рівня духовного та інтелектуального потенціалу країни.

Інформаційна безпека України як один із видів національної безпеки, важлива функція держави означає:

- законодавче формування державної інформаційної політики;
- створення відповідно до законів України можливостей досягнення інформаційної достатності для ухвалення рішень органами державної влади, громадянами та об'єднаннями громадян, іншими суб'єктами права в Україні;
- гарантування свободи інформаційної діяльності та права доступу до інформації в національному інформаційному просторі України;
- всебічний розвиток інформаційної структури;
- підтримку розвитку національних інформаційних ресурсів України;
- створення і впровадження безпечних інформаційних технологій;
- захист права власності всіх учасників інформаційної діяльності в національному просторі України;

– збереження права власності держави на стратегічні об'єкти інформаційної інфраструктури України;

– створення загальної системи охорони інформації, зокрема охорони державної таємниці, а також іншої інформації з обмеженим доступом;

– захист національного інформаційного простору України від розповсюдження спотвореної або забороненої для поширення законодавством України інформаційної продукції;

– встановлення законодавством режиму доступу іноземних держав або їх представників до національних інформаційних ресурсів України;

– законодавче визначення порядку поширення інформаційної продукції зарубіжного виробництва на території України [53, с. 714].

Державна політика інформаційної безпеки визначається пріоритетністю національних інтересів, системою небезпек і загроз, здійснюється шляхом реалізації відповідних доктрин, стратегій, концепцій і програм в інформаційній сфері відповідно до чинного законодавства.

Відповідно до указу Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України”» пріоритетами забезпечення інформаційної безпеки є:

- забезпечення наступальності заходів політики інформаційної безпеки на основі асиметричних дій проти всіх форм і проявів інформаційної агресії;
- створення інтегрованої системи оцінки інформаційних загроз та оперативного реагування на них;
- протидія інформаційним операціям проти України, маніпуляціям суспільною свідомістю і поширенню спотвореної інформації, захист національних цінностей та зміцнення єдності українського суспільства;
- розробка і реалізація скоординованої інформаційної політики органів державної влади;
- виявлення суб'єктів українського інформаційного простору, що створені та/або використовуються Росією для ведення інформаційної війни проти України, та унеможливлення їхньої підривної діяльності;
- створення і розвиток інститутів, що відповідають за інформаційно-психологічну безпеку, з урахуванням практики держав – членів НАТО;
- удосконалення професійної підготовки у сфері інформаційної безпеки, упровадження загальнонаціональних освітніх програм з

медіакультури із залученням громадянського суспільства та бізнесу [4].

До основних напрямів державної політики з питань національної безпеки в інформаційній сфері відповідно до ст. 8 закону України «Про основи національної безпеки України» належать:

- забезпечення інформаційного суверенітету України;

- запобігання втручанню у внутрішні справи України і відвернення посягань на її державний суверенітет і територіальну цілісність з боку інших держав;

- удосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів, упровадження новітніх технологій у цій сфері, наповнення внутрішнього та світового інформаційного простору достовірною інформацією про Україну;

- активне залучення засобів масової інформації до боротьби з корупцією, зловживаннями службовим становищем, іншими явищами, які загрожують національній безпеці України;

- забезпечення неухильного дотримання конституційного права громадян на свободу слова, доступу до інформації, недопущення неправомірного втручання органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у діяльність засобів масової інформації, дискримінації в інформаційній сфері і переслідування журналістів за політичні позиції;

- вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору та протидії монополізації інформаційної сфери України [5].

Відповідно до ст. 7 закону України «Про основи національної безпеки України» до проблем забезпечення інформаційної безпеки України відносять загрози національним інтересам і національній безпеці в інформаційній сфері:

- прояви обмеження свободи слова та доступу громадян до інформації;

- поширення засобами масової інформації культу насильства, жорстокості, порнографії;

- комп'ютерну злочинність та комп'ютерний тероризм;

- розголошення інформації, яка становить державну та іншу, передбачену законом, таємницю, а також конфіденційної інформації;

- намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації та ін. [5].

У межах нашого дослідження важливо відзначити, що транскордонний характер загроз інформаційній безпеці обумовлює необхідність вироблення і реалізації комплексних зусиль для ефективної протидії їм у взаємодії з міжнародними організаціями. Так, найбільш активне співробітництво України в галузі інформаційної безпеки спостерігається з НАТО в рамках програми «Безпека через науку». Ця програма використовує такі механізми підтримки в галузі інформаційної безпеки: гранти на налагодження та укріплення зв'язків, які існують; візити експертів та трансфер технологій; створення дослідницьких центрів; підтримку проєктів досліджень.

У цілому співробітництво між НАТО і країнами-партнерами, одним з яких є Україна, в рамках Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП) та програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ) передбачає певні зобов'язання сторін щодо обміну та захисту інформації. Для збільшення транспарентності військового планування й оборонних бюджетів, забезпечення демократичного контролю над збройними силами сторони можуть брати участь у взаємному обміні інформацією про виконання певних заходів. Перед обміном будь-якою таємною інформацією між країною-учасницею ПЗМ і НАТО, органи з безпеки інформації мають бути взаємно впевненими, що сторона, яка приймає інформацію, готова забезпечити захист інформації.

Приєднання України до програми ПЗМ передбачало підписання і ратифікацію у 2002 році Угоди про безпеку між Урядом України і Організацією Північноатлантичного Договору [6]. Пізніше, 27.04.2015 Україною була підписана і ратифікована Угода про співробітництво у сфері підтримки між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки та постачання (ОНПП) [7]. Згідно з цими угодами сторони погоджуються консультуватися в політичних питаннях і питаннях безпеки, розширювати й інтенсифікувати політичне і військово-співробітництво в Європі, усвідомлюючи, що ефективність співробітництва в цих сферах має на увазі обмін таємною інформацією та/або інформацією обмеженого доступу.

Відповідальним органом у разі захисту таємної інформації, якою обмінюються сторони під час співробітництва в рамках РЄАП/ПЗМ, є Служба безпеки НАТО (NOS). Країна-партнер інформує Службу безпеки НАТО про те, який національний орган має повноваження в галузі безпеки інформації. В Україні відповідальність за співробітництво в галузі телекомунікаційних

та інформаційних систем на сьогодні покладено на Міністерство інфраструктури України. Також між НАТО і країною-партнером укладається окрема адміністративна угода щодо стандартів взаємного забезпечення безпеки інформації, якою обмінюються сторони, і призначається офіцер зв'язку між Управлінням безпеки НАТО і національним уповноваженим органом з безпеки інформації.

Вся інформація, якою обмінюються сторони в рамках РСАП/ПЗМ, є інформацією обмеженого доступу і тільки для урядового використання. Тому її повинні отримувати тільки організації й особи, які беруть участь у цих програмах і мають з нею справу за родом своєї діяльності.

Необхідно відмітити, що Угода про безпеку між Урядом України і Організацією Північноатлантичного Договору й Угода про співробітництво у сфері підтримки між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки та постачання (ОНПП) стали значними досягненнями України в галузі інформаційної безпеки і визначають основні вимоги щодо обміну таємною або конфіденційною інформацією між Україною та НАТО та її захисту і можуть стати основою прийняття відповідних документів у процесі подальшого співробітництва чи повної інтеграції України в Альянс.

Важливою групою заходів для забезпечення інформаційної безпеки є заходи щодо захисту національного інформаційного простору від несанкціонованих втручань, а також контроль над формуванням масової свідомості.

Для демократичного і для будь-якого іншого сучасного суспільства інформаційна картина світу (уявлення про світ) важливіша, ніж сам реальний світ. Ще більшого значення набуває довгостроковий вплив ЗМІ, який є одним з основних джерел формування системи соціально-політичних настанов і стереотипів. Такі стереотипи нерідко створюються і використовуються як інструмент політичної боротьби, але саме вони можуть стати в нагоді у суспільстві, що розвивається, підтримуючи цілісність національної символічної системи (національної культури), або, за невдалого використання, зруйнувати її.

Саме тому одним з головних напрямів захисту інформаційного простору є захист національної системи символів [8]. У тому, що відбувається тоді, коли цей захист здійснюється невдало або недостатньо, ми можемо переконатись на прикладі України, а саме таких «проблемних» регіонів, як Донбас та АР Крим, де серед населення формується ненаціональна інформаційна картина світу.

Вважається, що надійно захистити інформаційний простір може лише така символічна система, яка здатна якнайширше розповсюджуватись, аж доки вона не втратить своєї привабливості. Відсутність відомостей про країну у світовому інформаційному просторі або їх негативний характер не найкращим чином впливає на зовнішньополітичну діяльність держави, а також на діяльність окремих її громадян. Саме це обґрунтовує необхідність ужиття заходів щодо підтримки інформаційної безпеки, які сприяли б поширенню присутності України у світовому інформаційному просторі.

Події помаранчевої революції посприяли поширенню відомостей про Україну, а також формуванню її іміджу як демократичної країни, проте вони носили тимчасовий характер. Необхідна наявність виваженої державної стратегії у даному напрямку, щоб закріпити досягнуті результати і просунутись далі.

Враховуючи все перелічене вище, можна зробити **висновок**, що стан забезпечення інформаційної безпеки в Україні є задовільним, хоча існує певна низка проблем у таких сферах, як забезпечення інформацією населення та державних установ, захист національного інформаційного простору, а також у сфері розповсюдження інформації про Україну, забезпечення її присутності у міжнародному інформаційному просторі. Перспективним напрямком співробітництва у сфері інформаційної безпеки є євроатлантичний напрям, що сприятиме переходу України на нові стандарти безпеки, застосуванню нових методик і технологій, які зроблять нашу державу менш вразливою. Співробітництво з євроатлантичними структурами сприятиме також поширенню відомостей про Україну у світовому інформаційному просторі так само, як і формуванню позитивного іміджу України на світовій арені.

Ефективна реалізація стратегічних пріоритетів, основних принципів і завдань державної політики інформаційної безпеки потребує вдосконалення правових та організаційних механізмів управління інформаційною безпекою, його відповідного інтелектуально-кадрового і ресурсного забезпечення, зокрема, вдосконалення законодавства з питань національної безпеки, насамперед шляхом:

- розвитку правових засад управління національною безпекою через розробку відповідних законів, концепцій, доктрин, стратегій і програм тощо;

- розробки та впровадження національних стандартів і технічних регламентів застосування інформаційно-комунікаційних технологій,

гармонізованих з відповідними європейськими стандартами.

Формування і реалізація єдиної державної політики забезпечення захисту національних інтересів від загроз в інформаційній сфері, прийняття відповідних законодавчих актів, коорди-

нація діяльності органів державної влади щодо забезпечення інформаційної безпеки послідовно сприятимуть приведенню української національної системи інформаційної безпеки у відповідність до світових стандартів у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : закон України від 09.01.2007 № 537-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16>.
3. Кравець Є. Я. Інформаційна безпека держави / Є. Я. Кравець // Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. – Київ : Укр. енцикл., 1998. – Т. 2. – 1999. – 744 с.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» : указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
5. Про основи національної безпеки України : закон України від 19.06.2003 № 964-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
6. Угода про безпеку між Урядом України і Організацією Північноатлантичного Договору : від 13.03.1995 ; [ратиф. Україною 12.09.2002] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_002.
7. Угода про співробітництво у сфері підтримки між Кабінетом Міністрів України та Організацією НАТО з підтримки та постачання (ОНПП) : від 27.04.2015 ; [ратиф. Україною 01.07.2015] [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_029.
8. Почепцов Г. Г. Теория коммуникации / Г. Г. Почепцов. – М. : Рефл-бук ; Киев : Ваклер, 2001. – 656 с.

Надійшла до редколегії 28.09.2015

ВОЙЦЕХОВСКИЙ А. В. ВОПРОСЫ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Исследованы сущность информационной безопасности Украины, средства её реализации, источники угроз информационной безопасности Украины, пути обеспечения информационной безопасности Украины на современном этапе общественного развития.

Ключевые слова: информация, информационная безопасность, информационное пространство, сотрудничество, Организация Североатлантического договора (НАТО).

VOYTSIHOVSKIY A. V. THE MATTER OF INFORMATION SECURITY OF UKRAINE AT THE PRESENT STAGE

Nowadays the spread of the facts concerning unlawful collection and use of information, unauthorized access to information resources and others is of serious concern. The issues of guaranteeing information security have become very important for Ukraine, which faced a hybrid information war.

The objective of this research paper is to detect and analyze the main directions of state information policy aiming at protection of the national information space, as well as to reveal the sources of threats to information security of Ukraine and to find the ways to ensure information security of Ukraine at the present stage of social development.

Information security of Ukraine as an important component of the national security system provides preventive activities of state authorities to provide guarantees of information security to individuals, social groups and society in the whole and is aimed at achieving sufficient level of spiritual and intellectual potential for the development of the state and social progress.

Active cooperation between Ukraine and NATO in the field of information security is noted.

It is reasonably determined that an important group of measures of guaranteeing information security are measures to protect the national information space from unauthorized interventions, as well as control over the formation of mass consciousness.

As a result it is indicated that the formation and implementation of state policy for the protection of national interests against the threats in the information sphere, the adoption of relevant legislative acts, coordination of the activities of state authorities in the field of ensuring information security will consistently contribute to bringing Ukrainian national information security system in line with international standards in this area.

Keywords: information, information security, information space, cooperation, the North Atlantic Treaty Organization (NATO).